

NÅSITUASJONSBESKRIVELSE

IDRETTE VIL! - NY LANGTIDSPPLAN 2023-2027

1 NORSK IDRETT I DAG – innledning

Den nye langtidsplanen for norsk idrett har som ambisjon å peke ut en tydelig, ambisiøs retning for hele norsk idrett i årene fremover. Skal disse veivalgene være reelle og skal de treffe riktig, må de baseres på en tydelig forståelse og et klart bilde over hvor norsk idrett står i dag – både en status innenfor selve idretten og et bilde på hvor norsk idrett står i relasjon til det samfunnet idrettsbevegelsen er en del av.

Den følgende teksten gir ikke noe komplett bilde, men et utvalg fakta og et underlag for en forståelse av hvor norsk idrett står i dag. Den forsøker å tegne et bilde av nåsituasjon på viktige områder som vil være grunnlag for den strategiske retningen i norsk idrett skal ta mot 2028.

2 AKTIVITET OG MEDLEMSUTVIKLING

Det har lenge vært riktig å trekke fram at norsk idrett virkelig har evnet å engasjere befolkningen, og særlig barn og ungdom, til idrett og aktive liv. Deltakelsen i idrett har vært stabilt sterk, og spesielt blant de aller yngste er deltakelse i idrett den foretrukne fritidssysse i Norge.

Denne forestillingen er fortsatt sann, men grunnmuren krakelerer litt. Frafallet fra ungdomsidretten er betenkelig og ikke adressert i konkrete tiltak som virker godt nok, og bortvalget starter tidligere enn før. Sammenhengen mellom sosioøkonomiske forhold og deltagelse i idrett er også et betenkelig utviklingstrekk. Barn som vokser opp i familier med varig lavinntekt deltar i langt mindre grad enn andre, og vi ser tendenser til foreningsdød i ressursvake boområder. Jentene deltar fortsatt i mindre grad enn guttene, og jenter med flerkulturell bakgrunn har betydelig lavere deltagelse enn øvrige grupper.

Samtidig ser vi at koronapandemien hadde konsekvenser for idrettsdeltakelse både målt i medlemskap og i idrettsaktivitet. Hvordan pandemien gir virkning på lang sikt gjenstår å se.

Utviklingen vi ser er en trussel mot visjonen om idrettsglede for alle. Det utfordrer oss til å gjøre konkrete endringer i hvordan idrettsbevegelsen rekrutterer, fanger opp, beholder og ivaretar både barn og ungdom – og voksne.

Medlemsutvikling i norsk idrett (fra Nøkkeltallsrapporten 2021)

Det er 7 808 ordinære idrettslag og 1 528 bedriftsidrettslag tilsluttet Norges idrettsforbund per 31. desember 2021. Totalt gir det 9 336 idrettslag.

Videre viser nøkkeltallsrapporten at det ved årsskiftet var 1 782 406 medlemskap i de ordinære idrettslagene. Det er en økning på rundt 30 000 medlemskap fra 2020. Medlemstallene falt kraftig i 2020 på grunn av koronapandemien. Fra 2020 til 2021 har alle aldersgrupper hatt en økning i medlemstall, med unntak av jenter 13-19 år.

Antall aktive medlemmer var 1 525 355 pr 31.12.2021. Til tross for et stort fall i aktive medlemmer fra 2019 til 2020 (-3,8 prosent) og ytterligere 0,9 prosent fall i 2021, har aktivitetstallene siste seks årene kun blitt redusert med 0,8 prosent.

Kvinneandelen er 40,5 prosent i 2021, en nedgang på 0,3 prosent siste seks år. Det har vært en nedgang i kvinneandelen i alle aldersgrupper i 2021 med unntak av aldersgruppen 20-25 år, som var stabil gjennom både 2020 og 2021.

Barn 0-5 år og unge voksne 20-25 år er de eneste aldersgruppene med vekst i antall aktive medlemmer i 2021. Jenter/kvinner mellom 13-19 år og 26 år og eldre står for 95 prosent av frafallet i denne gruppen i 2021.

Det er flest unike medlemmer blant tolvåringene, i overkant av 48 000, mens andelen av befolkningen er størst blant 12- og 13-åringene, på over 71 prosent. Blant barn og ungdom mellom 7-17 år er minst 50 prosent av befolkningen medlem av et idrettslag.

Lagidrettene dominerer medlemsstatistikken, der fotball og håndball til sammen har om lag 470 000 aktive. Disse to idrettene er også de aller største grenene blant barn og ungdom mellom 6 og 19 år.

Kvinneandelen i styringen av norsk idrett viser en nedgang i både administrativ og tillitsvalgt ledelse i 2021. Nedgangen er størst i idrettslagene.

Det er fortsatt begrenset hvilke klare slutninger man kan trekke fra disse tallene målt opp mot eventuelle konsekvenser av koronapandemien. Samtidig er det viktig å reagere proaktivt overfor to tendenser som kommer frem over, to utviklingstrekk som dersom vi lar dem fortsette, vil ha store og negative konsekvenser for hele idrettsbevegelsen.

For det første blir medlemsmassen yngre. Det er også et tegn på at bortvalget fra ungdomsidretten fortsetter, og forsterkes. Det viser også behovet for aktiv vurdering, aktiv handling og kanskje prioritert satsing på ungdom de neste årene.

For det andre synker kvinneandelen – jentene taper terreng i norsk idrett. Sett i lys av vedtak om arbeide for at kvinne/jenteandelen skal speile befolkningen og det store satsingen på kjønnsbalanse de siste årene, viser tallene at det også her kreves aktiv og målrettet handling for å endre det som tilsynelatende er i ferd med å skje.

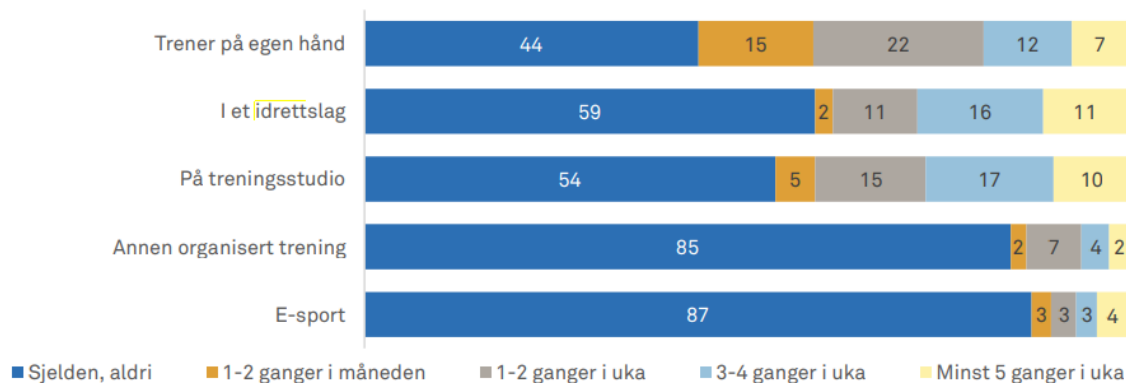
Barn og ungdom mellom 6-19 år i norsk idrett

Idretten står sterkt blant barn og unge i Norge, men det er noen utviklingstrekk som må tas på alvor. Koronapandemien, og spesielt 2020, påvirket aktive medlemmer i norsk idrett. Jenter mellom 6-12 år har i perioden 2019 til 2021 en nedgang på 15 476 og gutter i samme alder har hatt en nedgang på 12 777, totalt i overkant av 28 000 medlemmer. Som beskrevet over hadde norsk idrett flest medlemmer blant 12-åringene i 2021. Dette er en endring det er verdt å legge merke til. Norsk idrett har i lang tid hatt flest unike medlemmer blant 13-åringene. Vi ser nå en endring i aktivitetsvaner for våre barn og unge. De slutter tidligere enn før, dersom disse tallene står seg også reelt etter korona

Ungdom 13-19 år har også blitt hardt rammet av pandemien med en nedgang på 11 485 blant jentene fra 2019 til 2021, og 6607 blant guttene i samme alder. Det er totalt 18 092 aktive medlemmer. Ungdata-resultatene fra 2022 viser at trening på egenhånd og trening på treningsstudio har en større andel ungdom i aldersgruppen enn de som trener i idrettslag.

Grunner til at ungdom velger å slutte med organisert idrett er mange, men «tidspress» og at «det ikke er gøy lenger» går mest igjen når ungdom blir spurt hvorfor de sluttet. (Ungdata-rapport 2022, Oslomet.no) Her har idretten et stort potensial til å lytte enda mer, gi ungdom selv plass til å tilpasse og utforme et aktivitets- og konkurranse tilbud som ungdom selv vil ha.

Hvor ofte ungdom trener på ulike måter

(Kilde: Ungdata 2022, Nasjonale resultater, Anders Bakken)

Barne- og ungdomsidretten har gjennom pandemien mistet i overkant av 46 000 aktive medlemmer. Dette er bekymringsfullt. Barn og ungdom har vært, og bør være, en kjernevirksomhet og satsing også fremover i norsk idrett.

3 FRIVILLIGHET

I den tradisjonelle idrettslagsmodellen er det foreldre, støttet av enkelte «evigvarende ildsjeler» som driver idrettslagene på frivillig basis, både administrativt og idrettslig. Med god organisering og kultur i idrettslagene har dette fungert godt ved at foreldrene til nye barn kontinuerlig rekrutteres til ulike roller. Slik fungerer det også fortsatt i langt de fleste idrettslagene i Norge, selv om det også er blitt veldig vanlig at idrettslagene i tillegg har ansatte som støtte for frivilligheten. Selv om nivået på frivillig innsats har holdt seg relativt stabilt høyt over tid i Norge, mener vi å se tendenser til at frivillighetsmodellen er under press på ulike måter. Noen vedvarende kjennetegn ved idrettsfrivillige, i tillegg til at de har barn i husstanden, er at det er flere menn enn kvinner, mange er «midt i livet» og at de har høy utdanning og inntekt¹.

Fra satellittregnskapet for ideelle og ²frivillige organisasjoner fra SSB finner vi at antallet frivillige årsverk stabilt har vokst litt fra år til år fra 2012 til 2018. I 2012 var det 32 183 frivillige årsverk i idretten, mens det i 2018 var blitt 34 960 årsverk. Antall lønnede årsverk utviklet seg i samme periode fra 3580 i 2012 til 6864 i 2018. Tallene er de siste tilgjengelige, utgitt i november 2020.

¹ Audun Fladmo i foredrag på «Idrettsgallaseminaret 2023». Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

² Statistisk sentralbyrås satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner

Det viser seg også at det er stor forskjell på frivillig innsats i idrettslag i ulike deler av landet. Ytterpunktene finner vi i Trøndelag, der 26% av befolkningen var frivillig i et idrettslag i 2022, og i Oslo, der prosentandelen var 12%³.

Kommersialisering av idrettstilbudet

En profesjonalisering og halvkommersialisering av idrettstilbudet hvor idrettslagenes medlemmer behandles som kunder er økende. Parallelt er det stadig økende konkurranse fra kommersielle tilbydere både innenfor mosjon og prestasjonssegmentet.

Sårbare idrettslag i ressursvake boområder

Frivillighet er et overskuddsfenomen. Et kjennetegn ved idrettsfrivillige er at de har høy utdanning og inntekt. I ressursvake boområder med begrenset dugnadskraft og betalingsevne sliter man med å opprettholde ordinær idrettslagsdrift. Vi ser at idrettstilbudet og deltagelsen i disse områdene svekkes og står i fare for å forsvinne. Det kreves særskilt innsats og støtte for å opprettholde idrettstilbudet i disse områdene.

En ny type frivillighet

Idrettsforbundet mener å kunne registrere at antallet livslangt engasjerte – ildsjelene om man vil – går ned. Gjennomsnittsalderen blant idrettsfrivillige har siden 1998 økt med 6 år⁴. Flere ønsker å være tettere på selve idrettsaktiviteten, og færre ønsker administrative verv. Flere kan tenke seg at deres engasjement er korttidsinnsatser eller oppgaverrelaterte innsatser. Den individuelle motivasjonen har blitt viktigere for frivillige⁵.

Undersøkelsen viser også at frivillige er klart mest opptatt av fleksibilitet, påvirkningsmulighet og klare oppgaver når de engasjerer seg som frivillige. Den viktigste forutsetningen for å engasjere seg er i følge undersøkelsen at de frivillige selv vil ha kontroll på hvor mye tid og energi de vil bruke. De vil også ha klare oppgaver og aktiviteten må være godt organisert. Deretter følger at de frivillige ønsker å bruke sin kompetanse, og at de ønsker å kunne påvirke organisasjonen eller aktiviteten de engasjerer seg i.

4 SOSIAL ULIKHET

Selv om Norge i global sammenheng anses som et likestilt samfunn er det likevel store økonomiske forskjeller mellom mennesker, og i ulike boområder. Statistikk fra SSB viser at over 115 000 barn i Norge bodde i en husholdning med vedvarende lavinntekt i 2020. I hovedsak er barn bosatt i de største kommunene mest utsatt for lavinntekt, og felles for de store kommuner er at andelen stort sett har økt de siste årene.

Tall fra ungdata⁶ dokumenterer at barn og ungdom som vokser opp i familier med dårlig råd, deltar mindre i fritidsaktiviteter og har mindre sosial omgang med venner enn annen ungdom. Fattigdom

³ [13812: Frivillig innsats i ulike organisasjoner siste 12 måneder, etter type organisasjon, statistikkvariabel, år og region. Statistikkbanken \(ssb.no\)](#)

⁴ SSBs befolkningsundersøkelser om frivillig innsats, 1998-2017.

⁵ SSBs befolkningsundersøkelser om frivillig innsats, 1998-2017.

⁶ <https://www.ungdata.no/ungdom-og-idrett/>

fratar både barn og voksne muligheter for deltagelse som fører til at de ekskluderes fra sosiale fellesskap.

I familier med lav husholdningsinntekt deltar bare halvparten så mange barn i idrettsaktivitet sammenlignet med familier generelt⁷.

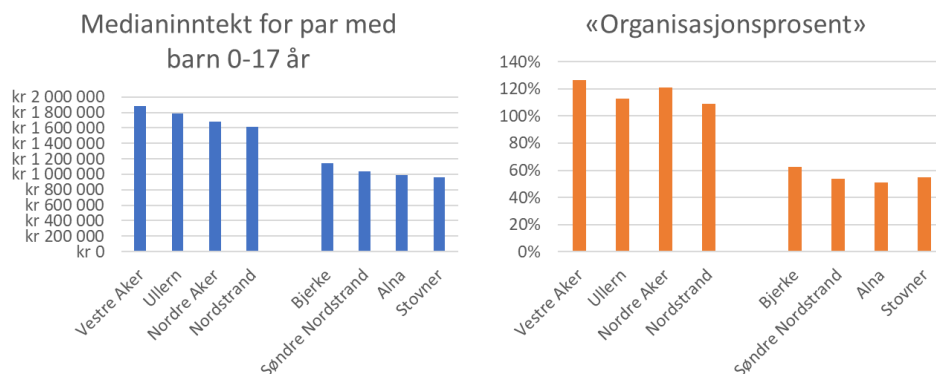
Ifølge SSBs tall⁸ var det i 2021 nesten 64 000 barn som levde i familier som mottok sosialhjelp.

	Antall barn i familier som mottok sosialhjelp (antall)						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
EAK Landet	64 499	66 902	72 236	73 198	69 547	65 288	63 475
EAKUO Landet uten Oslo	52 470	55 537	60 361	61 467	58 735	55 016	53 755

En stor del av disse barna bor i en husstand der familien lever av sosialhjelp alene. I 2017 gjaldt dette 21 500 barn⁹.

Norsk idrett har begrenset dokumentasjon og kunnskap om sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og deltagelse i idrett. Men det er god grunn til å tro at barn fra familier med lavinntekt deltar i mye mindre grad sammenlignet med barn generelt. Annen forskning sier at i familier med lav husstandsinnkomst deltar bare halvparten så mange barn i idrettsaktivitet sammenliknet med familier generelt¹⁰.

I de større byene og i områder med store levekårsutfordringer kommer de sosioøkonomiske ulikhetenes betydning for idrettstilbudet tydeligere frem. I Oslo varierer deltagelsen stort i ulike deler av byen, og både tilbudet og deltagelsen henger klart sammen med sosioøkonomiske og kulturelle forhold. Unge med innvandrerbakgrunn, og særlig jentene, deltar i mindre grad enn de med norskfødte foreldre.

Tall fra 2021.

Krav til kvalitet – for enhver pris?

⁷ Senter for forskning på sivilsamfunn & frivillig sektor Rapport 2012-4: Deltagelse i frivillige organisasjoner, side 22

⁸ <https://www.ssb.no/statbank/table/12210/>

⁹ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/par-med-barn-far-utbetalte-mest-i-sosialhjelp>

¹⁰ Senter for forskning på sivilsamfunn & frivillig sektor Rapport 2012-4: Deltagelse i frivillige organisasjoner, side 22

Et samfunn der befolkningen er høyt utdannet, gjør at foreldre stiller krav til kvaliteten på barnas fritidstilbud. Foresatte er vant til og forventer at barna deres skal bli sett og forstått og ha en god utvikling både i barnehage og i skole. De samme kravene stilles til idrettstilbudet, hvor ambisiøse foresatte i stor grad også får definere standarden, både på idrettslags- og forbundsnivå. Slik kan også ambisjonsnivået til idrettslag og foresatte komme til å bli en kostnadsdriver i barne- og ungdomsidretten¹¹.

Ulike idretter stiller ulike krav til økonomi. Dette styres både av idrettens egenart, med blant annet krav til anlegg og utstyr, og av kulturelle forhold. Dette betyr også at enkelte idretter i sin natur har bedre forutsetninger for å bred rekruttering enn andre. For andre idretter kan man velge hvordan idretten organiseres og innrettes, noe som påvirker kostnadene, og som avgjør om eller i hvilken grad idretten blir tilgjengelig for alle.

Idrettsforbundet har et sterkt søkelys på idrettens eget ansvar for å begrense kostnadene ved idrettsdeltakelse som kommer som følge av selvpålagte krav fra grupper eller idrettslag selv.

Stadig flere idretter utvikler både organisatoriske og sportslige utviklingskonsepter for sine idrettslag og aktive utøvere. Med dette har særforbundene sterk definisjonsmakt og mulighet til å styre kostnadsutviklingen i egen idrett. Med målsettinger, konkurransekrav, lisenser, utstysregler, organisering av konkurranser med mer, gir særforbundene føringer og insentiver for idrettslagenes virksomhet.

Det er god grunn til å spørre hvilke verdier og målsettinger som styrer de ulike utviklingskonseptene, og i hvilken grad det tas økonomiske hensyn i utviklingen av idrettstilbudet.

5 TOPPIDRETTENS RAMMEBETINGELSER

Norsk toppidrett har samlet sett levert fantastiske resultater de siste årene. Ved de siste to olympiske vinterleker har Norge blitt beste nasjon, med en rekord på 16 gull i OL i Beijing 2022 og til sammen 37 medaljer. I Tokyo sommer OL 2021 tok norske utøvere åtte medaljer, derav fire gull. Norge hevder seg generelt godt i vinteridrettene og har også markert seg i store sommeridretter som friidrett, golf og tennis, i tillegg til håndball og roing. På «Greatest Sporting Nation» sin liste over land med størst suksess på toppidrettsiden befinner vi oss på 11. plass totalt sett (pr 8.1.23), og korrigert for folketall, troner vi helt øverst.¹²

I de paralympiske leker er vi en liten nasjon i antall deltakere, men de som deltar henter relativt sett hjem mange medaljer. 15 paralympiske utøvere tok fire medaljer i Tokyo-lekene, mens 13 utøvere hentet sju medaljer ved Beijing lekene.

På tross av gode resultater er det noen utviklingstrekk i norsk toppidrett det er grunn til å se på med bekymring.

Økonomi og rammebetingelser

Toppidretten er finansiert gjennom spillemidler, markedsinntekter og noe bidrag fra stiftelser og andre. Det er store forskjeller og skjev fordeling i markedsinntektene mellom idrettene. Dette gir store variasjoner i hvordan man kan utvikle toppidrettskultur og toppidrettsutøvere i de ulike

¹¹ Oslo Economics, 2020

¹² [Global Cup 2022 | Greatest Sporting Nation](#)

idrettene, siden handlingsrommet med spillemidler til toppidrett er relativt beskjedent i utgangspunktet og heller ikke har holdt tritt med lønns- og prisvekst den siste tiden.

De store idrettene, særlig fotball, tar en større del av kaka, mens de mindre idrettene strever med å ha tilstrekkelig inntektsgrunnlag for å sikre satsing på toppidrett overhodet.

Over 50% av utøvere som mottar stipend av Olympiatoppen lever på midler under EUs fattigdomsgrense (221 300 kr). Fordelt på sommer og vinter gjelder dette 45% av sommeridrettsutøverne og 55% av vinteridrettsutøverne som mottar stipend¹³.

Toppidrett og kjønn

I Norge hevder menn seg bedre i toppidretten enn det kvinnene gjør. I Norge er det 65% menn og 35 % kvinner på landslag i OL-idretter, og det deles ut dobbelt så mange stipend til menn som til kvinner, uansett om en ser på antall stipend fordelt eller kroner utdelt¹⁴. Av de 8 medaljene i sommer-OL i Tokyo var det kun én medalje som tilfalt kvinnene. På den kjønnsdelte lista til «Greatest Sporting Nations» er Norge på 4.plass på lista som tar for seg menn, mens vi er på 15.plass på lista med kun kvinner. Som eksempel har friidrett hentet 19 gullmedaljer i OL, VM og EM siden årtusenskiftet. Alle er tatt av menn. Av 39 friidrettsmedaljer sanket totalt sett i samme periode, er 6 av medaljene tatt av kvinner. Det er også en systematisk skjevhet i medaljer på kvinnesiden i vinteridrettene, på tross av at noen store profiler har hentet mange medaljer.

Forskjellene mellom menn og kvinner er en status og en utfordring som både særforbundene og Olympiatoppen må ta tak i.

Olympiatoppens utviklingsfilosofi

Siden tidlig på 2000-tallet har Olympiatoppen jobbet tett med særforbundene i deres arbeid med utvikling av unge utøvere. Olympiatoppens utviklingsfilosofi kan sees på som et teoretisk bakteppe for arbeid med utvikling av morgendagens toppidrettsutøvere innen ulike idretter.

Olympiatoppen har identifisert og pekt på noen viktige prinsipper som ligger til grunn i utviklingsfilosofien for morgendagens toppidrettsutøvere. Disse hviler på norsk idretts barneidrettsbestemmelser og på idrettens barnerettigheter, som begge danner grunnlag for å kunne utvikle seg og nå sitt fulle potensial som topputøver.

En utøver som har forutsetninger, ønske og vilje til å kunne bli en toppidrettsutøver er en del av et kontinuerlig utviklingsløp fra den spede begynnelse kanskje i flokk om en fotball eller plogende ned en skiløype, til man har forutsetninger gjennom et årelangt arbeid for å kunne prestere best i verden.

Dette sammenhengende hele henger sammen. En god barneidrett er forutsetningen for en fremtidig toppidrett, og toppidrettsutøverens prestasjoner hviler på en god barne- og ungdomsidrett.

6. BÆREKRAFTIG UTVIKLING

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Denne felles globale agendaen utgjør den politiske overbygningen for regjeringens arbeid nasjonalt og internasjonalt, for å ta tak i vår tids største nasjonale og globale

¹³ Olympiatoppen, 2022

¹⁴ Øyvind Sandbakk for Norges Skiforbund, Hanne Staff for Olympiatoppen

utfordringer. Norges idrettsforbund skal, i tråd med Idretten vil, la en bærekraftig utvikling og miljøbevissthet være en del av grunnlaget for å lykkes. Rapporten "Idrett og bærekraft – et kunnskapsunderlag (2021, 2022)" gir god oversikt over sammenhengen mellom idrett og bærekraft.

Idrettsstyret har pekt på fem bærekraftsmål hvor idretten i stort har vesentlig innflytelse - både negativ og positiv; (3) God helse og livskvalitet, (5) Likestilling mellom kjønnene og (10) Mindre ulikhet, (12) Ansvarlig ressursbruk og produksjon og (13) Klima og miljø. Utviklingen innen bærekraftsmål 3 er belyst under kapitlet FOLKEHELSE, (5) LIKESTILLING MELLOM KJØNNENE og (10) SOSIAL ULIKHET.

Samarbeidspartnere stiller krav til miljø og bærekraft i sine avtaler

Bærekraftagendaen har de siste årene blitt en sentral ramme for virksomhetsstyring i næringslivet, blant annet regulert gjennom EUs Green Deal og taksonomien som forplikter alle store, børsnoterte foretak til å rapportere på bærekraft. Banker og investorer stiller i stadig større grad krav om bærekraftrapportering og klimaregnskap til sine kunder. Sponsor Insight-rapporten «Det norske sponsormarkedet 21/22» viser nå at halvparten av sponsorer stiller krav til miljø og bærekraft i sine sponsoravtaler og ytterligere 35 % vurderer å gjøre det i fremtiden.

7. KLIMA OG MILJØ

Klimaendringene er synlige rundt oss, og de siste åtte årene har vært de åtte varmeste som er målt noensinne, sier Verdens meteorologisorganisasjon (WMO) i en ny rapport. Økt ekstremvær i form av tørke, varme og nedbør er merkbart i Norge. Arbeidet for å redusere utslipp og minimere belastningen av menneskelig aktivitet på naturen preger hele samfunnet.

Hensyn til klima- og miljø endrer rammevilkårene også for idretten

Kulturdepartementet peker i tildelingsbrev for spillemidler 2022 på at regjeringens klima- og miljøpolitikk bygger på at alle samfunnsaktører har et selvstendig ansvar for å legge miljøhensyn til grunn for aktivitetene sine og for å medvirke til at de nasjonale klima- og miljømålene nås. Kulturdepartementet forventer at Norges idrettsforbund skal rapportere på klima- og miljøtiltak. Med våre 56 000 idrettsanlegg, 1,8 millioner medlemmer, utallige arrangement, treninger og aktiviteter har idretten stor miljøpåvirkning og et stort ansvar for å iverksette tiltak.

EU har vedtatt en svært omfattende klimapakke "Fit for 55" som vil påvirke lovverk og reguleringer både i Europa og Norge. Norge har nylig meldt inn et forsterket klimamål til FN, hvor målet er å redusere utslippene med minst 55 prosent innen 2030, og tatt i bruk nye styringsverktøy for å lykkes med klimapolitikken. Som et ledd i EUs arbeid for å redusere mikroplast-utslipp, har EU-kommisjonen gått inn for et forbud mot gummigranulat i kunstgressbaner som nå er under utredning. I 2021 kom forbud mot engangsplast. Fremtidige økte restriksjoner rundt bruk av naturareal og bevaring av biologisk mangfold vil påvirke bygging og bruk av idrettsanlegg i fremtiden. Også fylkeskommuner og kommuner har klimaplaner og bærekraftstrategier som styringsverktøy. Også for idretten innebærer naturkrisen klimarisiko. Mer ekstremvær, for eksempel flom og ulike typer ras, kan medføre store direkte og indirekte kostnader for idrettslaget, kommunen og det lokale næringslivet og bør hensyntas ved restaurering av anlegg, og planlegging og utforming av nye anlegg. Dette er eksempler på rammevilkår også idretten må navigere i og mestre.

8. FOLKEHELSE OG IDRETT

Folkehelsearbeid er samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel. En Ungdata-undersøkelse fra 2017 gikk langt i å vise at ungdom får bedre livskvalitet med organisert idrett.

Norsk ungdom har det heldigvis stort sett bra og har god fysisk og psykisk, ifølge Ungdata.¹⁵ Samtidig viser Ungdata og andre selvrapporteringsundersøkelser at en god del sliter med ulike former for psykiske helseutfordringer i hverdagen, om lag 30 prosent hos jenter og 10 prosent hos gutter. Et viktig funn er at mange av disse ungdommene sliter også på andre områder. I Oslo har økningen av psykiske plager vært størst blant jenter med norskfødte foreldre, jenter som har vokst opp med mange bøker i hjemmet, og jenter på vestkanten. Mange ungdommer knytter symptomene på psykiske helseplager til stress. Stresset kan også prege tankene som et vedvarende press. En informant sier det slik: «Du føler at du hele tiden må gjøre noe, eller at du ikke får gjort det du skal». Det er også i den samme aldersgruppen flest barn og unge forlater den organiserte idretten.

Deltakelse i idrett har stor, positiv innvirkning på menneskers fysiske helse. Ungdataundersøkelsen fra 2022 forteller oss at: I en tid der skjermbaserte aktiviteter opptar stadig mer av fritiden, har flere vært bekymret for at unge ikke er nok fysisk aktive. Objektive målinger viser at de aller fleste ungdom bruker over 90 % av sin våkne tid enten til stillesittende aktiviteter eller til fysisk aktivitet der man verken blir svett eller andpusten

Samtidig har andelen med overvekt og fedme i befolkningen har økt dramatisk de siste 50-60 åra, ifølge Folkehelseinstituttet. De fleste voksne i befolkningen har overvekt eller fedme, og andelen er størst blant menn. Til sammen har mellom 15 og 21 prosent av barn og ungdom (8-15 år) overvekt og fedme, om lag en av seks. Dette tallet ser ut til å ha stabilisert seg.¹⁶

9. ANLEGG

27 prosent av alle idrettsråd kjenner til idrettslag som har ventelister for personer som ønsker å delta i idrett. Det er et mål for idrettsbevegelsen å få bort ventelister for deltakelse i idrett, og nøkkelen til dette er å bygge eller gjøre tilgjengelig flere idrettsanlegg.

Ifølge en undersøkelse gjort av Vista Analyse¹⁷ på vegne av Norges idrettsforbund kan det dokumenteres en samfunnsnytte på tregangeren investert beløp gjennom å bygge idrettsanlegg. Det vil si at samfunnet får igjen tre kroner for hver krone investert i idrettsanlegg, ved stor variasjon i type anlegg.

Antall nye søknader om å få bygge idrettsanlegg har steget jevnt, men falt de siste årene sannsynligvis på grunn av koronapandemien. Følgelig har også etterslepet – ventetiden på utbetaling av spillemidler til allerede godkjente idrettsanlegg – steget og sunket tilsvarende. Etterslepet er nå på ca 3,9 milliarder kroner og gjennomsnittlig ventetid på utbetaling er på 27 måneder.

¹⁵ <https://www.ungdata.no/stress-press-og-psykiske-plager-blant-unge/>

¹⁶ <https://www.fhi.no/nettpub/hin/ikke-smittsomme/overvekt-og-fedme/>

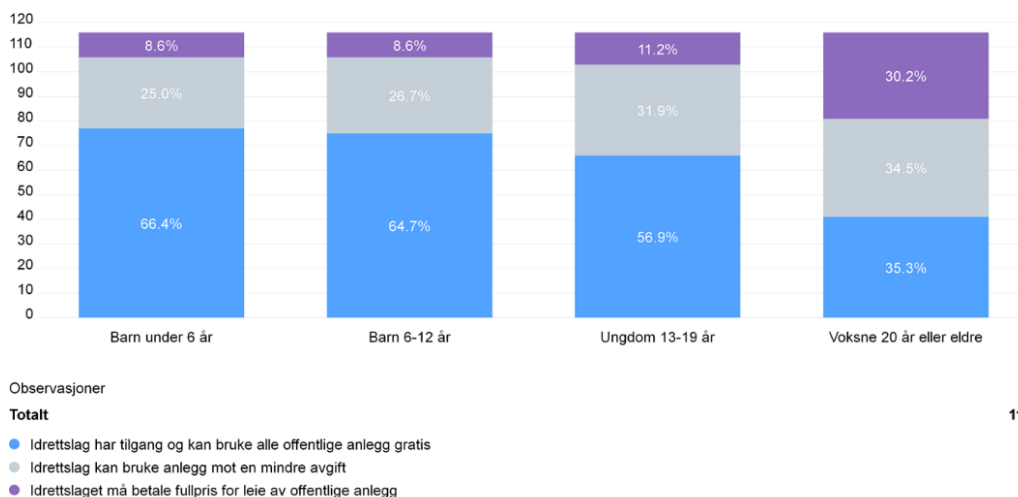
¹⁷ Vista Analyse, «Nytten av idrettsanlegg og betydning for fysisk aktivitet», 2022

Det bygges relativt sett få kostnadskrevende anlegg, sammenlignet med mindre, rimeligere anlegg. Slik spillemiddelordningen er utformet, tildeles det relativt sett mer penger til mindre kostnadskrevende anlegg. Spillemidlene sammen med momskompensasjonen dekker 70 prosent av kostnadene på anlegg inntil 600 000 kroner, mens for dyrere anlegg utgjør spillemidler og moms til sammen mellom 30 og 40 prosent.

Tildelingen fra spillemidlene til finansiering av idrettsanlegg er relativt sett omvendt proporsjonal med kostnadene til anlegget.

Idrettsrådsundersøkelsen 2022 viser blant annet:

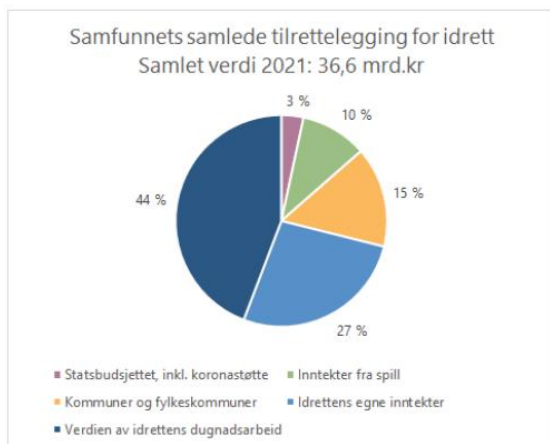
- 6-12 år: Nærmere 9 % av idrettslagene må betale fullpris for leie av offentlige anlegg, og nærmere 27 % betaler en mindre avgift for å bruke offentlige anlegg. Nærmere 65 % har gratis tilgang til offentlige anlegg.
- 13-19 år: 11 % av idrettslagene må betale fullpris for leie av offentlige anlegg, og 32 % betaler en mindre avgift for å bruke offentlige anlegg. 57 % har gratis tilgang i denne aldersgruppa.

På grunn av mangel på anlegg må enkelte idrettslag leie og/eller kjøpe/bygge egne anlegg for å ha aktivitet. Dette er en ekstra kostnad som i stor grad dekkes av medlemmene.

10. IDRETTSLAGENES ØKONOMI

Idrettslagene skaper stort sett sine egne inntekter i form av for eksempel treningsavgifter, medlemskontingenter, tilskuerinntekter og det frivillig arbeid gjennom dugnader skaper. I et verdiskapingsperspektiv kommer verdien av dugnadstimen i seg selv inn i bildet.

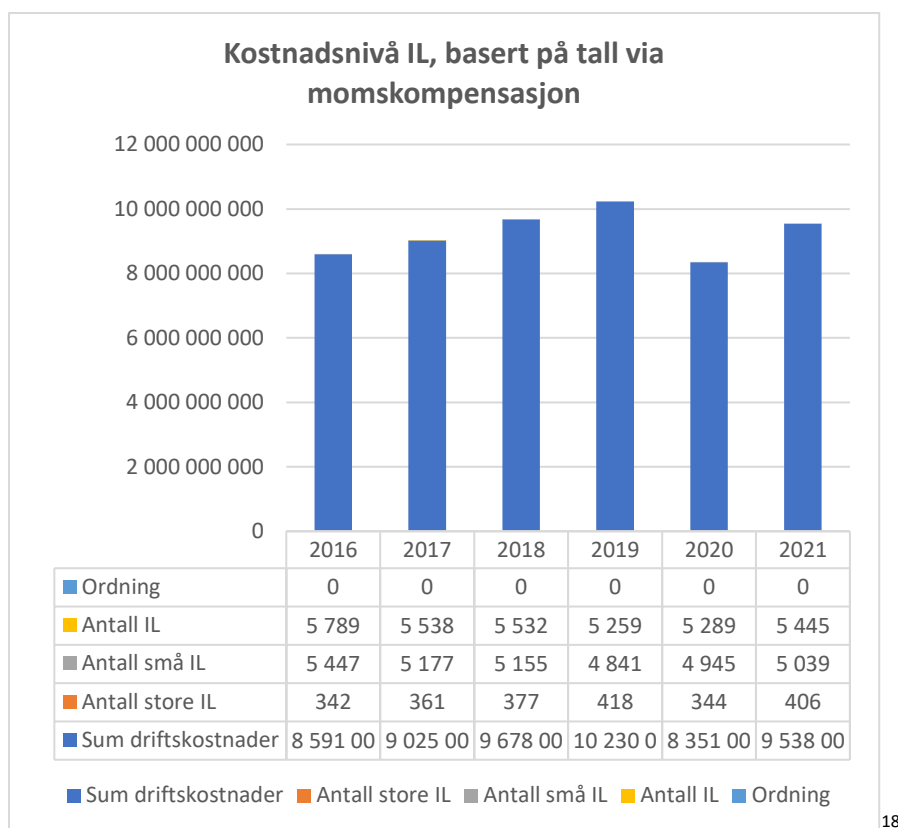

Som grunnlag for merverdiavgiftskompensasjon rapporterer idrettslagene inn sin brutto omsetning. I den inngår også tilskuddet over spillemidlene fra de lokale aktivitetsmidlene (LAM) og gjennom de kommunale driftstilskuddene.

Av diagrammene nedenfor fremgår det at idrettslagenes rapporterte kostnadsnivå, basert på tall via momskompensasjonssøknadene, økte jevnt fra 8,59 milliarder kroner i sum i 2016, til 10,23 milliarder kroner i 2019 – det siste året før koronapandemien. I 2020 falt brutto omsetning til 8,35 milliarder kroner og i 2021 var den 9,54 milliarder kroner.

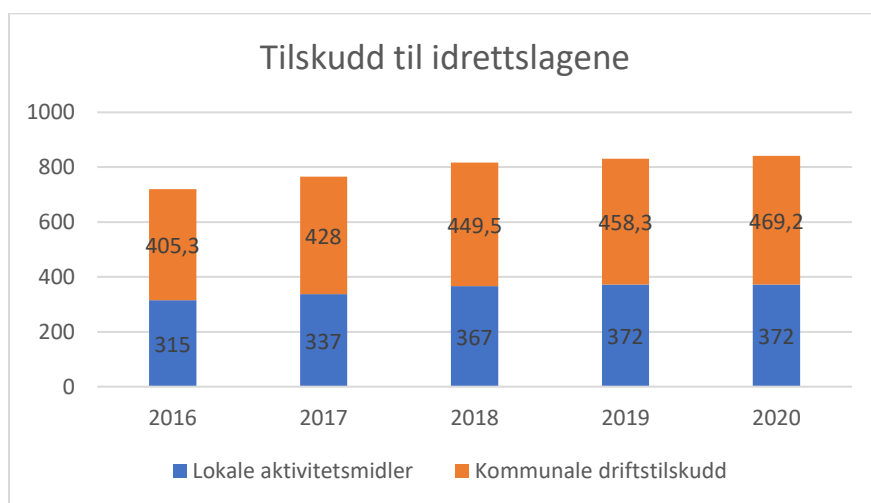
Tilskuddene til idrettslagene i form av LAM-midler og kommunale driftstilskudd utgjør en stor del av inntektene for idrettslagene og begge kildene til tilskudd har hatt en jevn økning, og summen har økt – også i koronapandemien.

Når vi vet at antallet frivillige årsverk i idretten er ganske stabilt, tilskuddene og totalomsetningen øker, samtidig som at de samlede aktivitetstallene kun har hatt en liten økning i den siste seksårsperioden, kan man slå fast at kostnadene per skapte aktivitetstime har økt i perioden. Om dette skyldes en profesjonalisering av idretten i form av betalte og ansatte ressurser i idrettslagene, eller kostnadsøkningen i samfunnet, vet vi ikke.

18

Arbeidet mot kroppspress og spiseforstyrrelser i idretten

19

¹⁸ NIF, kostnadsnivå i idrettslagene basert på tall fra søknad om momskompensasjon

¹⁹ Kulturdepartementet, hovedfordelingen om lokale aktivitetsmidler og Norsk kulturstatistikk om kommunale driftstilskudd til idrettslagene.